

Zuzana Zelinová

Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 01 Bratislava 1 SR
E-mail: zelinova13@gmail.com

Antisthenis fragmenta (przekład fragmentów z języka greckiego na język łaciński Andrej Kalaš, artykuł wprowadzający i komentarze fragmentów Vladislav Suvák)

Abstract

This paper intends to an analysis of the adage from Juvenal-mens sana in corpore sano - within the philosophy of the Stoa, as a form of axiological aretology by to oposition by teleological aretology, from the Aristotelian thought. This framework set out a new vision for the phenomenological relationship between physical activity and health.

Key words: Juvenal, adage, Nicomachean aretology, and stoic aretology

Pod koniec ubiegłego roku akademickie i czytelnicze środowisko przywitało najnowszą publikację duetu Kalaš i Suvák pod tytułem *Antisthenis fragmenta* lub *Fragmenty z Antystenesa*. Dwójka czołowych słowackich znawców filozofii antycznej kontynuuje swoje wysiłki – efektem których była już wcześniej książka *Antystenes (Antisthenés, Bratislava: Kalligram, 2010, 308 s.)* – udostępnienia czytelnikowi jedynej możliwości wnikięcia w sedno myślenia Antystenesa.

Pierwsze strony omawianej publikacji, czyli spis treści, mogą sugerować, że chodzi o dzieło niemal tożsame z pracą *Antisthenés*, wydaną przez wydawnictwo Kalligram. Jednak po bardziej wnikliwym przyjrzeniu się treści książki, owa pozorna tożsamość okazuje się nieuzasadniona. Natychmiast odnajdujemy bowiem kilka nowości.

Najwyraźniejsze różnice w porównaniu z wcześniejszą pracą możemy zauważyć na poziomie kryteriów treści. Nowa publikacja została wzbogacona nie tylko ilościowo (liczba stron to 542, w poprzedniej książce 308), ale i jakościowo. Uzupełnione zostały greckie i łacińskie fragmenty dotyczące Antystenesa, pochodzące z edycji Giannantoniego *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. Nieznacznie zmieniony został również przekład niektórych fragmentów.

Kolejną nowością jest wzbogacenie tekstu o ilustracje. Świetny pomysł wizualizacji antystenesowskiego świata jest trudny w realizacji z obiektywnych powodów braku stosownego materiału, który byłby w stanie w odpowiedni sposób uzupełnić dany temat (np. nie jest do końca jasne kontekstualne znaczenie Ilustracji 4, s. 56). Wartość książki podnosi również obszerny spis literatury źródłowej i przedmiotowej (s. 511-540) oraz spis skrótów nazwisk autorów antycznych i ich dzieł (s. 499-510). Publikacji brak natomiast indeksu nazwisk, który bardziej wymagającemu czytelnikowi mógłby znacznie uprościć orientację w tak fachowej i obszernej książce. Prócz kilku literówek w pokażnej przeciw pracy, jej stronie gramatycznej i formalnej nie można nic zarzucić.

Książkę otwiera artykuł wprowadzający Vladislava Suváka *Antystenes albo więzły przewodnik po życiu i dziele sokratejskiego ucznia Antystenesa* (s. 9-27). Spotykamy się tu ze złożoną kwestią, Antystenesa należy przedstawić jako filozofa trzech epok w historii filozofii – przedsokratejskiej, klasycznej i hellenistycznej – lub jako postać, w której myśleniu i działaniach łączą się różne podstawy teoretyczne: (sofistyczna) teza o niemożliwości sporu, (sokratejskie czy później stoickie) reinterpretacje homeryckich bohaterów lub (sokratejskie) poszukiwanie szczęśliwego życia. Odnosząc się do dwunastu czołowych prac poświęconych Antystenesowi na przestrzeni ostatnich 150 lat, autor przedstawia swoje własne opinie wyjaśniające życie i twórczość antycznego filozofa. Należy podkreślić, że Suvák z powodzeniem stara się podać wnikliwą, a przede wszystkim krytyczną analizę wszystkich pierwotnych i wtórnych źródeł, stawiając sobie za cel przedstawienie trwałej i jak najbardziej prawdopodobnej syntezy tego, co możemy o Antystenesie stwierdzić. Jego podejście cechuje świadoma i rzetelna praca historyka, który na przekór opinii, iż nigdy nie będziemy w stanie przedstawić historycznie wiernego i autentycznego portretu obiektu badań¹, nie rezygnuje ze swoich wysiłków, subtelnie poszukując kwestii wiążących się z głównymi źródłami doksograficznymi. Widoczne jest to np. w ostrożnym podejściu autora do autentyczności zapisków o Antystenesie autorstwa Ksenofonta (np. s. 51-52), a przede wszystkim w jego analizie krytycznej katalogu prac Antystenesa autorstwa Diogenesa Laertiosa. Owocem jego wysiłków jest ujęcie Antystenesa i jego dzieł w takiej postaci i w takim zakresie, na jakie pozwala krytyczna ocena historycznej wiarygodności zachowanych źródeł doksograficznych.

Sedno książki stanowi zbiór oryginalnych fragmentów, przekładów z języka greckiego i łacińskiego oraz obszerne komentarze (s. 30-499). Łączna liczba fragmentów (aż 208) i ich merytoryczny podział nawiązują do krytycznej publikacji dzieła Antystenesa w edycji Gabriela Giannantoniego (Giannantoni, G.: *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. Naples, 1990, zv. II, s. 137-181).

Podobnie jak w przypadku książki *Antystenes* wydanej przez wydawnictwo Kalligram, roli tłumacza podjął się filolog klasyczny i filozof Andrej Kalaš. Tenże przekład jest szóstym światowym przekładem fragmentów dzieł Antystenesa, a jego

1 Z tej „bezradności” historyka filozofii zdaje sobie sprawę również sam tłumacz Andrej Kalaš, zapewne pod wpływem przekonań samego Suváka. Sam w jednym miejscu przyznaje: „Mój przyjaciel i wsiemienity znawca filozofii antycznej Vlado Suvák często zwraca mi uwagę, że ambicja odkrycia tego, co się w historii myślenia w tej czy innej epoce „naprawdę” stało lub tego, co sobie ten czy inny myśliciel „naprawdę” myślał, jest z góry skazana na niepowodzenie.” (Kalaš, A.: *Rány pyrrhónizmus alebo blažený život bez hodnôt?* Bratislava: Univerzita Komenského, 2009, s. 151). Por. Suvák, V.: *Kynizmus: etika bez morálky*. In: *Sokratika: Štyri štúdie k sókratovskej tradícii myšlenia*. Prešov, 2007, str. 130.

wartość polega na tym, iż jest to pierwszy przekład wszystkich fragmentów dzieł antycznego filozofa zawartych w krytycznym wydania Giannantoniego. W porównaniu z *Antystenesem* z wydawnictwa Kalligram przekład został subtelnie skorygowany lub zmieniony. Daje się zauważyć fragment z Mowy Ajaksa „ἐπειτα τῶν Ἀχιλλέως ὄπλων ὄδε ὁ μαστιγίας καὶ ἱερόσυλος ἀξιῶ κρατῆσαι“, który dla lepszej zrozumiałości został przetłumaczony na nowo jako: „I taki łotr i łupieżca świętyń domaga się zbroi Achillesa?“ (s. 155) wobec pierwotnej wersji „I taki flagellant, masochista i łupieżca grobów domaga się zbroi Achillesa?“ (*Antisthenés*, Bratislava: Kalligram, 2010, s. 105). Przekład czyta się bardzo dobrze dzięki temu, że dla tłumacza nie stanowi problemu wierne oddanie różnych stylów językowych (odmienny styl Ksenofonta, Plutarcha, Arystotelesa i innych). Uważnemu czytelnikowi przekładów Kalaša nie umknie fakt, że większość tłumaczeń antystenowskich fragmentów autorstwa Ksenofonta, a konkretnie fragmenty z dzieła *Symposion* (np. V A 13 – VA 14, V A 18, V A 67, V A 78, V A 81 – 83, V A 101, V A 103, V A 185 - 186), zostały praktycznie bez zmian przejęte z wcześniejszego przekładu Kalaša². Można się zastanawiać, jak brzmiałyby fragmenty dzieł Ksenofonta, gdyby tłumacz po siedmiu latach ponownie je przełożył.

Najobszerniejszą część książki stanowią komentarze autorstwa filozofa Vladislava Suváka. Rzetelne akademickie podejście, polegające na zaznajomieniu czytelnika z badaniami niemalże wszystkich materiałów dotyczących Antystenesa z ostatnich 200 lat, połączone z autorską krytyczną refleksją poszczególnych podejść naukowych, przyczyniło się do stworzenia nowych interpretacji przybliżających ducha filozofii Antystenesa. Komentarze charakteryzują się szerokim zakresem tematycznym, od danych bibliograficznych (s. 30-40), poprzez związek Antystenesa z Platonem (s.76-79), aż po złożone kwestie filozoficzne, takie jak *Prawda* (s. 323), *Dialektyka* (s. 381). Dla określenia pierwotnego charakteru filozofii Antystenesa decydujący staje się najdłuższy w całej książce *passus* pod tytułem *Antisthénove spisy [Pisma Antystenesa]* (s. 88-177), który zawiera dokładną analizę dzieł Antystenesa zachowanych u Diogenesa Laertiosa.

Komentarze obfitują w niezliczoną ilość informacji i tropów interpretatorskich, nie tylko dotyczących samego dzieła Antystenesa czy filozofii cynickiej. Swoją obszernością zadowolą też zainteresowanych pewnymi zagadnieniami filozofii Arystotelesa, Platona czy filozofii sokratejskiej. Suvák badając różne podejścia interpretacyjne nie koncentruje się jedynie na najnowszych pracach angielskich i niemieckich uczonych, ale bezpośrednio cytuje w tekście i analizuje twierdzenia rosyjskich, włoskich, francuskich, hiszpańskich, czy nawet rumuńskich autorów.

Podsumowując, należy konstatować, że praca Suváka jest pod każdym względem godna podziwu a wraz z przekładem Kalaša tworzy dzieło wyjątkowe nie tylko w słowackich kręgach naukowych, ale śmiało mogące konkurować z publikacjami światowej rangi. Książka *Antisthenis Fragmenta* jest przykładem nowoczesnego i naukowego podejścia do filozofii antycznej. Biorąc pod uwagę pokrewieństwo językowe, gorąco polecam tę pozycję również polskim i czeskim badaczom filozofii antycznej.

2 Wspominany przekład został wydany w 2006 roku wraz z artykułem wprowadzającym M. Porubjaka przez wydawnictwo Kalligram (Xenofón: Hostina. Sokratova obhajoba. Prel. A. Kalaš, úvodná štúdia M. Porubjak. Bratislava, Kalligram 2006).